

ANALIZA

IZAZOVI I INICIJATIVE
ZA UNAPREĐENJE
POSLOVANJA PO MERI
SOCIJALNIH PREDUZEĆA

PRIVREDNA
KOMORA
SRBIJE

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Analiza potreba socijalnih preduzeća	9
2.1 Metodologija	9
2.2 Opšte informacije	9
2.3 Institucionalna podrška	13
2.3.1 Privredna komora Srbije (PKS)	13
2.3.2 Lokalne samouprave	17
2.4 Potrebe za finansijskim sredstvima	19
3. Inicijative za unapređenje ekonomskog okruženja za socijalna preduzeća i preporuke	24

1. Uvod

Zakon o socijalnom preduzetništvu („Sl. glasnik RS“, broj 14/2022, u daljem tekstu: Zakon)¹ stupio je na snagu 15.2.2022.godine, a od 15.11.2022.godine pravna lica i preduzetnici koji su registrovani u Agenciji za privredne registre imaju mogućnost da registruju i time steknu status socijalnog preduzetništva kojim se označava prevashodni cilj njihovog delovanja u društvenom okruženju, odnosno poslovnom i pravnom prometu.

Ovim zakonom uređuju se pojam, ciljevi, načela i oblast delovanja socijalnog preduzetništva, pravni položaj, prava i obaveze subjekata koji obavljaju delatnost sa statusom socijalnog preduzetništva, uslovi za sticanje i prestanak statusa socijalnog preduzetništva, pojam društveno osetljivih grupa, podsticanje razvoja socijalnog preduzetništva i podrška društveno osetljivim grupama, registracija statusa socijalnog preduzetništva, izveštavanje, nadzor i druga pitanja od značaja za socijalno preduzetništvo u Republici Srbiji.

Definicija socijalnog preduzeća Evropske komisije koju donosioci odluka koriste kao polaznu osnovu za unapređenje okvira poslovanja socijalnih preduzeća kako u zemljama EU tako i Srbiji, glasi: "Socijalno preduzeće je pravni subjekt čiji je glavni cilj da ostvari društveni uticaj, a ne da ostvari profit za svoje vlasnike ili akcionare. Bavi se proizvodnjom proizvoda i pružanjem usluga na preduzetnički i inovativni način, a profit koristi prvenstveno za ostvarivanje društvenih ciljeva. Njime se upravlja na otvoren i odgovoran način, a posebno uključuje zaposlene, potrošače i zainteresovane strane na koje utiče poslovna aktivnost socijalnog preduzeća." ²

¹ www.paragraf.rs

² single.market.economy.ec.europa.eu

Cilj Zakona je stvaranje povoljnog poslovnog okruženja za razvoj socijalnog preduzetništva, razvijanje svesti o značaju socijalne ekonomije i socijalnog preduzetništva i zadovoljenje identifikovanih društvenih potreba. Donošenjem Zakona, socijalna preduzeća postaju vidljivija kao i svi drugi pravni entiteti koji posluju na tržištu u skladu sa ekonomskim principima poslovanja. Tačnije, njihovi proizvodi i usluge imaju dodatnu vrednost jer obavljaju poslove iz oblasti zaštite životne sredine, cirkularne ekonomije, ruralnog razvoja, kao i rešavanjem opštih društvenih interesa unutar lokalne zajednice i na republičkom nivou. Dodatno, njihovim delanjem ostvaruju se socijalna, kulturna, ekonomska i radna uključenost pripadnika društveno osetljivih grupa.

- Kako bi se napravila jasna distinkcija u odnosu na tradicionalna profitna i neprofitna preduzeća, u Zakonu je definisan pojam socijalnog preduzetništvo: Socijalno preduzetništvo podrazumeva oblast poslovanja/obavljanja delatnosti od opšteg interesa, radi stvaranja novih i inovativnih mogućnosti za rešavanje društvenih problema, problema pojedinaca ili društveno osetljivih grupa i sprečavanja nastajanja i otklanjanja posledica socijalne isključenosti, jačanja društvene kohezije i rešavanja drugih problema u lokalnim zajednicama i društvu u celini.

Socijalno preduzetništvo se naročito ostvaruje kroz:

- ▷ proizvodnju dobara i pružanje usluga (socijalnih, obrazovnih, zdravstvenih i dr.) u skladu sa ovim zakonom
- ▷ radnu integraciju, u skladu sa ovim zakonom
- ▷ poslovanje koje doprinosi održivom razvoju devastiranih područja i lokalnih zajednica
- ▷ poslovanje kojim se rešavaju problemi u drugim oblastima od opšteg interesa

Zakon omogućava dodelu statusa socijalnog preduzetništva i ne predviđa novu pravnu formu za socijalna preduzeća. Status socijalnog preduzetništva mogu da steknu:

- ☑ Preduzetnici koji vode poslovne knjige
- ☑ Privredni subjekti - domaća pravna lica registrovana za obavljanje delatnosti u cilju sticanja dobiti među kojima su: privredna društva, zadruge i druga pravna lica

- ☑ Predstavnicima civilnog sektora – domaća pravna lica koja nisu osnovana u cilju sticanja dobiti, odnosno, udruženja koja obavljaju ekonomsku delatnost, fondacije i druga pravna lica

Status socijalnog preduzetništva mogu da steknu svi pravni subjekti koji zadovolje kriterijume definisane Zakonom, a to su:

- ▷ Da posluju u jednoj ili više oblasti u cilju ostvarenja društvene uloge (odnosno da je poslovanje fokusirano na zaštitu životne sredine, ruralni razvoj, socijalne inovacije, obrazovanje, kulturu, radnu uključenost pripadnika društveno osetljivih grupa i druge oblasti od šireg društvenog interesa)
- ▷ Da kreiraju Plan reinvestiranja u kome je navedeno na koji način raspodeljuju dobit u skladu sa Zakonom:
 - Društvo sa ograničenom odgovornošću da najmanje 50% reinvestira u rešavanje problema zajednice, interne programe podrške društveno osetljivim grupama ili u troškove u vezi sa radnim angažovanjem radno sposobnih pripadnika društveno osetljivih grupa) a druga opcija je da donira drugim doo ili preduzetnicima sa statusom socijalnog preduzetništva
 - Preduzetnik koji vodi knjige da najmanje 50% ostvarene dobiti reinvestira u rešavanje problema zajednice, interne programe podrške društveno osetljivim grupama ili u troškove u vezi sa radnim angažovanjem radno sposobnih pripadnika društveno osetljivih grupa) a druga opcija je da donira drugom preduzetniku ili subjektu civilnog sektora sa statusom socijalnog preduzetništva
 - Subjekt civilnog sektora raspodeljuje dobit koju ostvaruje registrovanom privrednom delatnošću u skladu sa zakonom koji uređuje njihov pravni položaj ili može da donira sredstva drugom subjektu civilnog sektora sa statusom socijalnog preduzetništva
- ▷ Upravljanje subjektom socijalnog preduzetništva definiše se osnivačkim aktom/statutom tako da obezbedi učešće u donošenju odluka najmanje trećine: korisnika proizvoda/usluga subjekta socijalnog preduzetništva ako status ostvaruju prodajom proizvoda/pružanjem usluga, zaposlenih ako status ostvaruju po osnovu poslovanja u konkretnoj oblasti

ili zaposlenih radno sposobnih pripadnika društveno osetljivih grupa ako status ostvaruju po osnovu radne integracije tih lica (ovaj kriterijum ne važi za preduzetnike)

- ▷ Subjekt socijalnog preduzetništva je u obavezi da izveštava o:
 - Ispunjenosti kriterijuma za sticanje statusa predviđenih Zakonom
 - Aktivnostima koje su realizovane obavljanjem određene delatnosti kojom se doprinosi ostvarenje određene društvene uloge
 - Raspodeli dobiti
 - Načinu upravljanja u subjektu socijalnog preduzetništva

Na teritoriji EU svako četvrto novoosnovano preduzeće ima prefiks socijalno. U Srbiji, osim malog broja muškaraca između 30 i 45 godina starosti, većina stanovništva spada u ranjive grupe, kojima je potreban neki vid sistemske podrške. Shodno tome, moglo bi se reći da je socijalno preduzeće dobar model poslovanja kojim se mogu rešiti mnogobrojni problemi u društvu.

Kako su se modeli poslovanja socijalnih preduzeća menjali tako su se menjali i definicije i pojmovi socijalnog preduzetništva, te je u skladu sa time Evropska Komisija kreirala alat "The Better Entrepreneurship Policy Tool" ³ (Alat) za samoprocenu aktuelnih politika i programa inkluzivnog i socijalnog preduzetništva, ali i za uporedno praćenje i analiziranje politika u oblastima: Inkluzivno preduzetništvo (Inclusive entrepreneurship) i socijalno preduzetništvo (Social entrepreneurship).

Uporedna analiza javnih politika olakšava da se stvore uslovi za:

- pokretanje poslovanja i samozapošljavanje mladih, žena, migranata, nezaposlenih i drugih marginalizovanih grupa stanovništva
- poslovanje i razvoj socijalnih preduzeća

³ betterentrepreneurship.eu

Inkluzivno preduzetništvo (Inclusive entrepreneurship)

Inkluzivno preduzetništvo doprinosi društvenoj, ekonomskoj i radnoj inkluziji i daje svima jednaku priliku da započnu i vode posao. Alat omogućava praćenje i procenu politika i programa koji olakšavaju ženama, mladima, migrantima i nezaposlenim licima pokretanje sopstvenog biznisa i samozapošljavanje.

Socijalno preduzetništvo (Social entrepreneurship)

Socijalno preduzetništvo se fokusira na socijalna preduzeća, odnosno, preduzeća koja imaju za cilj da ostvaruju društveni uticaj kroz svoje ekonomske aktivnosti. Alat omogućava praćenje i procenu trenutnih politika i inicijativa koje olakšavaju osnivanje socijalnih preduzeća i pružaju podršku socijalnim preduzećima u scale-up fazi.

Shodno raznolikosti tumačenja socijalnog preduzetništva u EU, značaj i uticaj institucija u Srbiji se postepeno menja kako na lokalnom tako i nacionalnom nivou. Naime, poslovne asocijacije i lokalne samouprave postaju značajni akteri koji mogu da doprinesu unapređenju sektora socijalnog preduzetništva u Srbiji (kreiranjem i sprovođenjem programa podrške za socijalna preduzeća) dok bi predstavnici civilnog sektora mogli i dalje značajno da doprinose radnoj integraciji marginalizovanih grupa stanovništva kreiranjem i sprovođenjem programa u cilju stvaranja uslova za njihovo ravnopravno uključivanje na tržište rada, procenu radnih sposobnosti, profesionalnu rehabilitaciju i drugo.

2. Analiza potreba socijalnih preduzeća

2.1 Metodologija

Kao poslovna asocijacija svih privrednika koji posluju na teritoriji Republike Srbije, Privredna komora Srbije (PKS) je takođe prepoznala značaj socijalnog preduzetništva kao specifičnog vida preduzetništva sa dodatom vrednosti u skladu sa odredbama Zakona o socijalnom preduzetništvu.

Kako bi se poslovanje sektora sagledalo u celini i na osnovu toga dale preporuke za unapređenje poslovnog ambijenta, PKS je sprovedla anketu namenjenu subjektima koji su i pre donošenja Zakona poslovali kao socijalna preduzeća. Anketa sadrži 11 pitanja koja analiziraju koliko preduzeća zadovoljavaju kriterijume predviđene Zakonom, da li žele/ne žele da steknu status, kao i saznavanja razloga ukoliko se dvoume, regionalnu raspoređenost, formu registrovanja, kao i mogućnost davanja preporuka za unapređenje ambijenta za njihovo poslovanje.

2.2 Opšte informacije

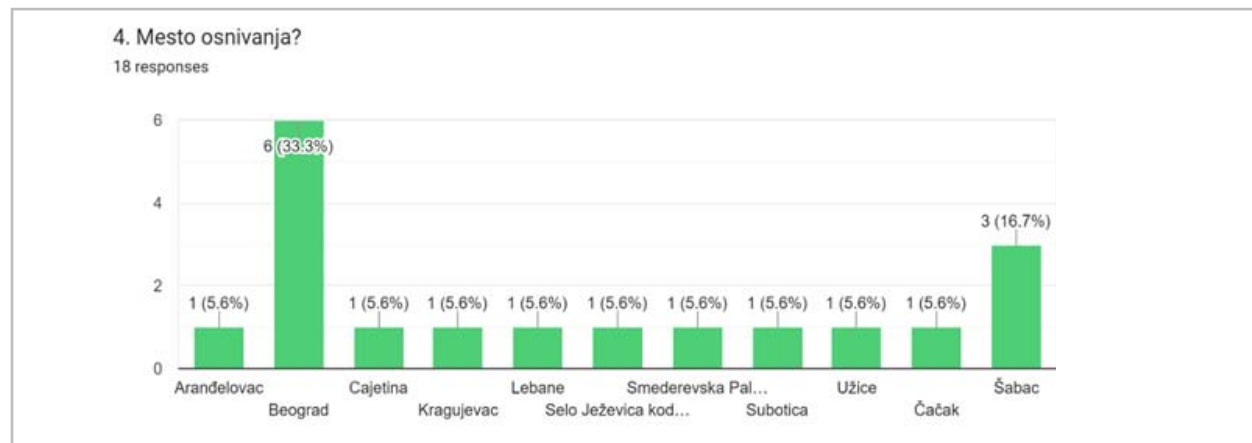
U anketiranju je učestvovalo 18 preduzeća/organizacija, od koji se 12 izjasnilo da svoje preduzeće/organizaciju svrstava u kategoriju socijalnog preduzeća, 3 preduzeća/organizacije sebe ne vide kao socijalno preduzeće dok preostala 3 nisu sigurna.

Cilj podrške sektoru socijalnog preduzetništva je da doprinese uravnoteženom i održivom razvoju socijalnih preduzeća u svim delovima Srbije pa su shodno tome anketirana preduzeća/organizacije koje posluju u mestima: Aranđelovac (1), Beograd (6), Čajetina (1), Kragujevac (1), Lebane (1), selo Ježevica kod Čačka (1), Smederevska Palanka (1), Subotica (1), Užice (1), Šabac (3), Čačak (1).

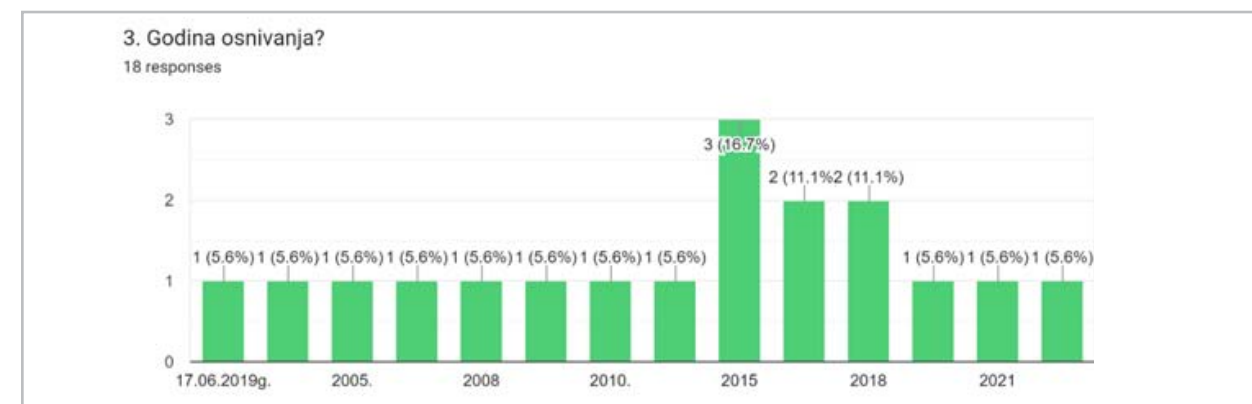

Slika 1. Pregled preduzeća koja zadovoljavaju kriterijume da budu socijalno preduzeće, a koja sebe vide/ne vide kao socijalna preduzeća

U periodu od 2015. do 2018. osnovano je 7 preduzeća/organizacija, isto toliko (7) preduzeća/organizacija je osnovano u periodu od 2000. do 2013. godine, dok je 4 osnovano u periodu od 2019. godine do 2022. godine.

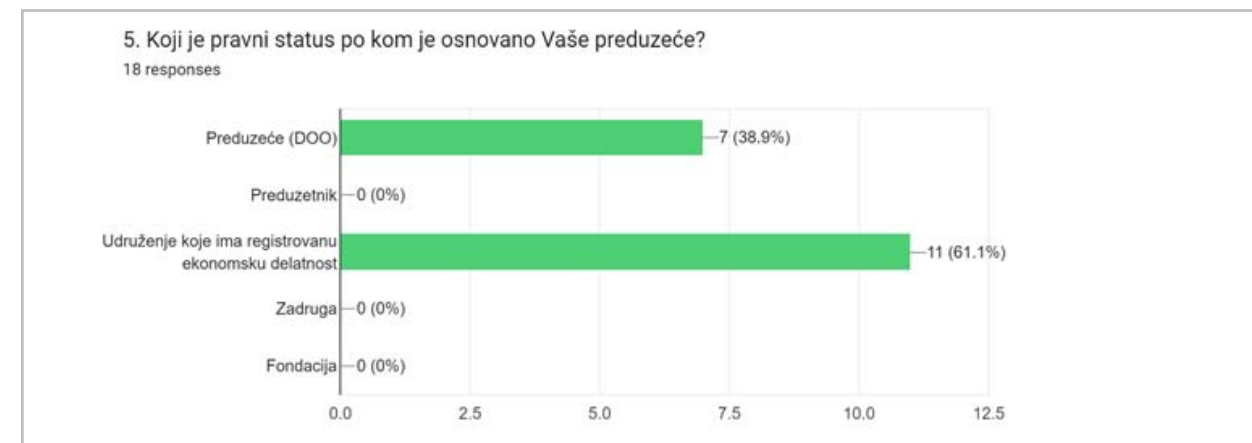
Slika 2. Pregled gradova/sela u kojima su osnovana anketirana socijalna preduzeća

Slika 3. Pregled godina kada su osnovana anketirana socijalna preduzeća

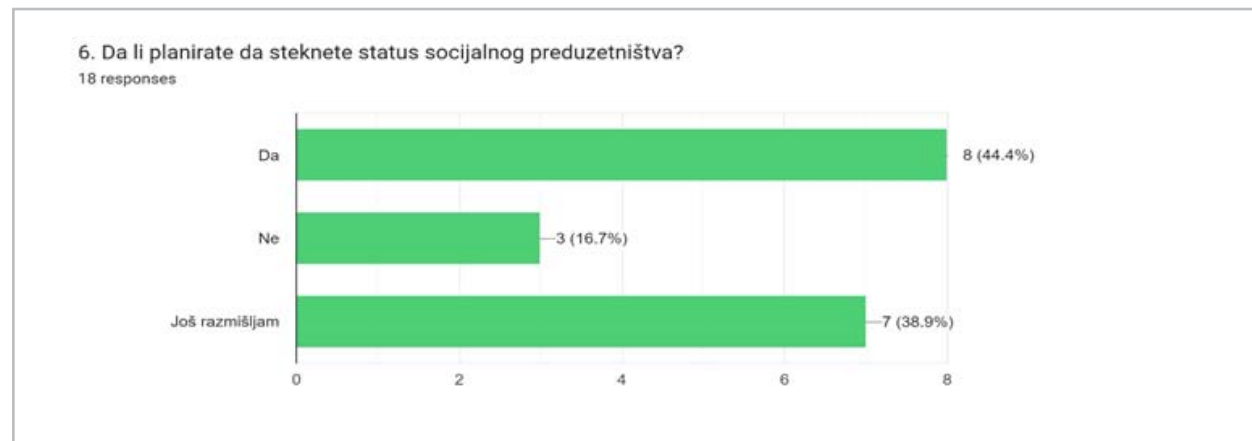
Anketirana preduzeća dominatno su udruženja građana i privredna društva i to:

- 11 udruženja koja imaju registrovanu ekonomsku delatnost i
- 7 privrednih društava

Slika 4. Pregled pravnog statusa anketiranih socijalnih preduzeća

Od 18 anketiranih preduzeća/organizacija, 8 se izjasnilo da želi da stekne status socijalnog preduzetništva, 3 su se negativno izjasnila, dok se 7 preduzeća/organizacija dvoumi.

Slika 5. Pregled socijalnih preduzeća koja žele/ne žele da steknu status socijalnog preduzetništva

Kao glavni razlozi koji izazivaju nedoumice kod subjekata koja mogu da steknu status, a još nisu podneli zahtev navode se:

- Nisu kreirana podzakonska akta za sprovođenje Zakona (Poslovnik o radu Saveta za socijalno preduzetništvo, Program razvoja socijalnog preduzetništva i Akcioni plan)
- Nepostojanje stimulativnih mera za socijalna preduzeća
- Nema jasnog, uniformisanog stava o tome šta socijalno preduzetništvo obuhvata, odnosno na koji način posluju socijalna preduzeća. Zakon je široko postavljen što dovodi do različitih i čak suprotstavljenih mišljenja u tumačenju terminologije, kategorija marginalizovanih grupa stanovništva i koncepta socijalnog preduzetništva
- Javnost je nedovoljno upoznata sa poslovanjem socijalnih preduzeća
- Lokalne samouprave su nedovoljno upoznate sa konceptom socijalnog preduzetništva i potrebama socijalnih preduzeća

- Manjak sredstava namenjenih za potrebe unapređenja sektora socijalnog preduzetništva prilikom raspodele sredstava za finansiranje programa podrške razvoju i funkcionisanju sistema lokalne samouprave

2.3 Institucionalna podrška

Sve značajnija uloga socijalnih preduzeća u razvoju lokalnih zajednica i njihovoj održivosti i otpornosti usmerava interesovanje različitih aktera da razumeju način na koji socijalna preduzeća organizuju svoj proces rada, kreiraju odnose u zajednici i ostvaruju značajnu promenu u društvu.⁴

Odgovori iz upitnika doprineće definisanju vidova institucionalne podrške socijalnim preduzećima konkretno PKS i lokalnih samouprava.

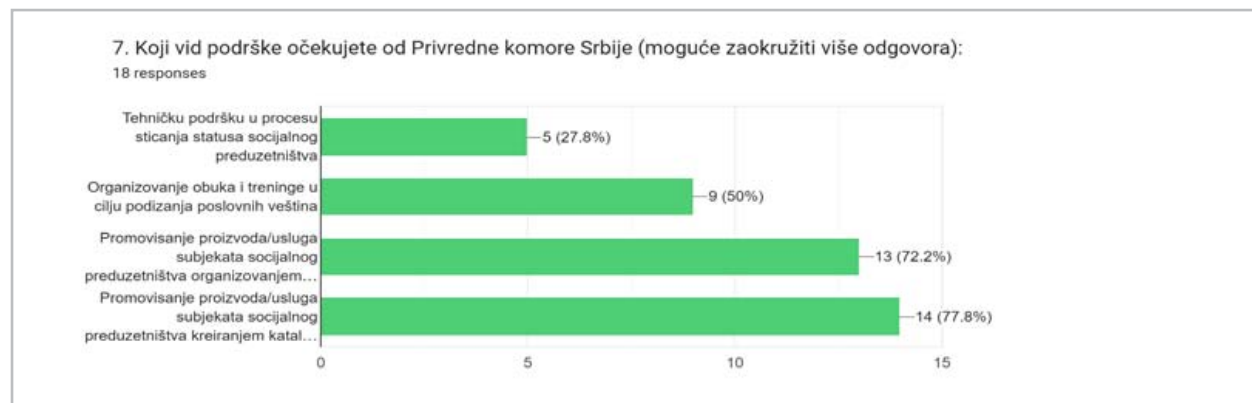
2.3.1 Privredna komora Srbije (PKS)

Analiziranjem odgovora iz upitnika anketirani su naveli da:

- najveća pomoć i podrška socijalnim preduzećima je potrebna u promovisanju njihovih aktivnosti pa se tako 77.8% ispitanih izjasnilo da im je potrebna pomoć u promovisanju proizvoda i usluga kreiranjem Kataloga proizvoda i usluga socijalnih preduzeća dok se 72.2% izjasnilo da bi im značilo širenje mreže partnera i promocija organizovanjem B2B sastanaka, sajмова i drugih promotivnih događaja
- 50% anketiranih želi da unapredi svoje poslovne veštine

⁴ Metodologija za mapiranje socijalnih preduzeća u Srbiji i merenje impacta

- 27.8% se izjasnilo da im je potrebna tehnička podrška u procesu sticanja statusa socijalnog preduzetništva koja između ostalog podrazumeva podršku kod raspodele dobiti tačnije izradu plana reinvestiranja ili sačinjavanje ugovora o donaciji sa drugim socijalnim pravnim licem, odnosno preduzetnikom, kojim se utvrđuje namena doniranih sredstava, kao i za sačinjavanje izveštaja o ispunjavanju društvene uloge za period od dve godine.

Slika 6. Pregled tipova podrške PKS razvoju socijalnog preduzetništva

U skladu sa navedenim, kao predlog podrške socijalnim preduzećima PKS je podelila aktivnosti na tri segmenta:

- Promotivne aktivnosti
- Tehnička podrška
- Podizanje internih kapaciteta socijalnih preduzeća

a) Promotivne aktivnosti

Cilj promotivnih aktivnosti je najpre osvestiti zajednicu da je socijalno preduzetništvo kao i svako drugo preduzetništvo, odnosno da su socijalna preduzeća pravni subjekti koji posluju

na tržištu a da je radna, ekonomska, kulturna, socijalna integracija marginalizovanih grupa stanovništva jedan od društvenih ciljeva koja ostvaruju socijalna preduzeća.

Veoma je bitno kreirati marketing sadržaj koji će jasno da komunicira šta je to socijalno preduzetništvo, odnosno, da: "Socijalno preduzetništvo obuhvata niz preduzetničkih aktivnosti koje su fokusirane na ostvarenje određenih društvenih ciljeva".

Naredni korak je izrada promotivnih alata kao i organizovanje promotivnih događaja. Promotivne aktivnosti PKS realizovaće se kroz sledeće aktivnosti:

Slika 7. Pregled alata/instrumenata za promovisanje socijalnog preduzetništva/socijalnih preduzeća

- Kreiranje/ažuriranje Kataloga proizvoda i usluga socijalnih preduzeća
- Uvođenje žiga/kolektivne marke za proizvode i usluge subjekata koji steknu status socijalnog preduzetništva
- Organizovanje sajmova proizvoda/usluga socijalnih preduzeća u saradnji sa regionalnim kancelarijama PKS i lokalnim samoupravama
- Povezivanje socijalnih preduzeća sa drugim sektorima (tradicionalnim kompanijama, finansijskim i javnim sektorom)
- Pomoć socijalnim preduzećima da kreiraju adekvatan marketing sadržaj koji će dalje komunicirati kada budu predstavljali svoje proizvode/usluge
- Kreiranje vodiča za osnivanje socijalnih preduzeća u skladu sa kriterijumima definisanim u Zakonu

b) Tehnička podrška

U skladu sa fazom razvoja socijalnih preduzeća, ovaj tip podrške može biti segmentiran na tri nivoa:

- ☒ Podrška početnicima u poslovanju:
Aktivnosti: Mentoring podrška u kreiranju biznis plana i tehnička podrška prilikom apliciranja za dostupne programe/konkurse za socijalna preduzeća u start-up fazi
- ☒ Podrška socijalnim preduzećima koja već posluju na tržištu:
Aktivnosti: Mentoring podrška u kreiranju Strategije za upravljanje rizicima poslovanja i redefinisane poslovne strategije i Tehnička podrška prilikom apliciranja za dostupne programe/konkurse za socijalna preduzeća u razvojnoj fazi
- ☒ Podrška subjektima koji žele da steknu status socijalnog preduzetništva:
Aktivnosti: Kreiranje mreže savetnika u svim regionalnim komorama koji će pružati podršku subjektima koji žele da steknu status socijalnog preduzetništva da lakše prođu kroz sam proces: potrebna dokumentacija i koraci, a posebno u novim oblastima:
 - ☒ izrade plana reinvestiranja ili sačinjavanje ugovora o donaciji sa drugim socijalnim pravnim licem, odnosno preduzetnikom, kojim se utvrđuje namena doniranih sredstava, potrebnih za dokazivanje raspodele dobiti (definisanih članom 11. Zakona)

- ☒ sačinjavanje izveštaja o ispunjavanju društvene uloge za period od dve godine (definisanih članom 13. Zakona).

c) Podizanje internih kapaciteta socijalnih preduzeća

Uspostavljanje ovog vida podrške sastoji se iz tri koraka:

- ▷ Analiza poslovnih veština koje je potrebno unaprediti kako bi socijalna preduzeća ostala/postala samoodrživa na tržištu
- ▷ Izrada kurikuluma i programa treninga za socijalna preduzeća
- ▷ Organizovanje obuka za socijalna preduzeća ne samo u Beogradu već i PKS regionalnim kancelarijama

2.3.2 Lokalne samouprave

Potrebe socijalnih preduzeća mogu se definisati i razvrstati u zavisnosti od delokruga rada različitih partnera. Anketiranjem socijalnih preduzeća konstatovano je da bi im podrška od strane lokalne samouprave najviše značila:

Slika 8. Pregled tipova podrške lokalnih samouprava socijalnim preduzećima

- Ustupanje prostorija koje u ovom trenutku nemaju namenu, a u nadležnosti su lokalnih i/ili nacionalnih vlasti (fabrike, kancelarije, poljoprivredno zemljište,..) 72.2%
- Javne nabavke podsticajne za socijalna preduzeća, socijalne i rezervisane javne nabavke 55.6%
- Olakšice za osnivanje socijalnih preduzeća na lokalnu 38.9%

Preporuka predstavnicima lokalnih samouprava:

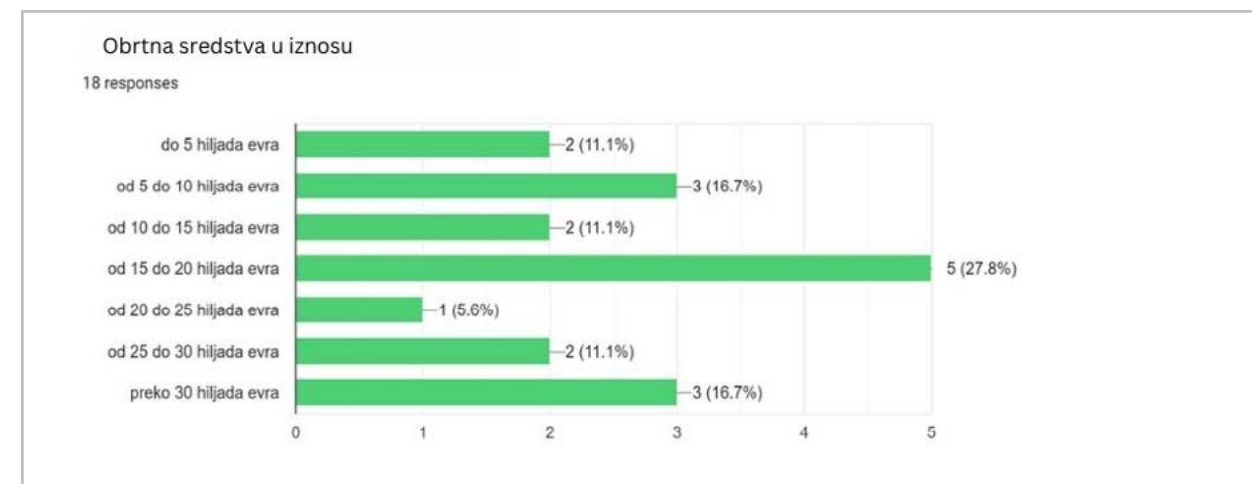
- Veće učešće rezervisanih i socijalnih javnih nabavki, odnosno, da 60% raspisanih javnih nabavki budu rezervisane i socijalne
- Ustupanje prostorija i zemljišta (koja u ovom trenutku nemaju namenu) socijalnim preduzećima, odnosno, da lokalne samouprave pokrenu inicijativu popisivanja raspoloživih lokacija kako u javnoj (možda samo uvidom u Registar nepokretnosti u javnoj svojini ukoliko su završile popis), tako u privatnoj svojini koje bi pod nekim uslovima bile ustupljene socijalnim preduzećima
- Raspisivanje poziva za dodelu bespovratnih sredstava subjektima koji posluju u skladu sa Zakonom ⁵, u cilju doprinosa razvoju socijalnog preduzetništva na lokalnu, uključujući i programe za poljoprivredu
- Uvrstiti socijalna preduzeća u programe lokalnog ekonomskog razvoja i na taj način obezbediti deo budžetskih sredstava za unapređenje ovog sektora
- Promovisanje socijalnih preduzeća na lokalnu u saradnji sa regionalnim kancelarijama PKS

⁵ www.paragraf.rs

2.4 Potrebe za finansijskim sredstvima

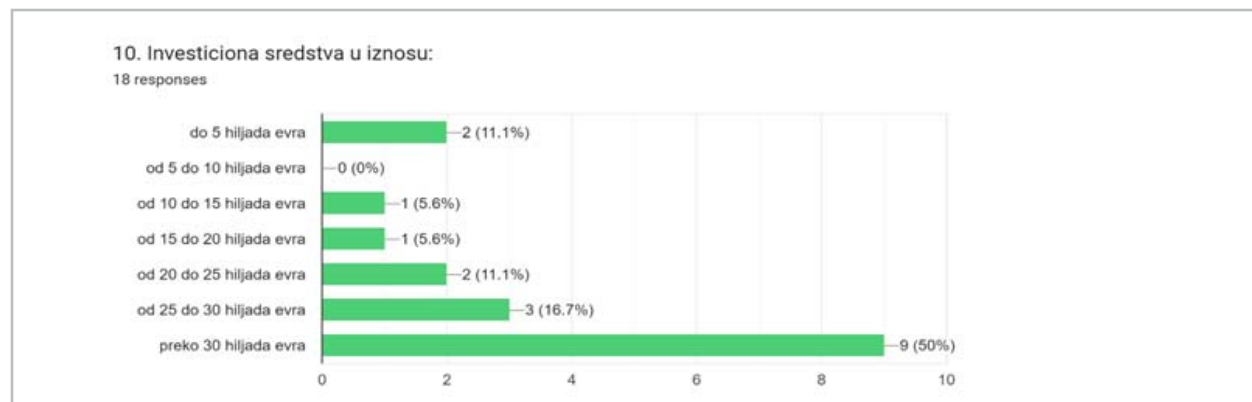
Od 18 anketiranih preduzeća/organizacija, 15 posluje više od 2 godine, a potrebe za eksternim izvorima finansiranja su:

- Obrtna sredstva: 27.8% anketiranih se izjasnilo da su im potrebna obrtna sredstva u iznosu 15-20.000 evra, 16.7% anketiranih se izjasnilo da su im potrebna obrtna sredstva u iznosu 5-10.000 evra a isto toliko se izjasnilo da bi im značila finansijska podrška u iznosu od preko 30.000 evra

Slika 9. Pregled potreba socijalnih preduzeća za obrtnim sredstvima

- Investiciona sredstva: 50% anketiranih se izjasnilo da su im potrebna ulaganja u investicije u iznosu preko 30.000 evra, od 15-20.000 evra, 16.7% anketiranih se izjasnilo da su im potrebna obrtna sredstva u iznosu 25-30.000 evra, 11.1% želi da investira 20-25.000 evra u investicije a isto toliko se izjasnilo da bi im značila finansijska podrška u iznosu do 5.000 evra

Slika 10. Pregled potreba socijalnih preduzeća za investicionim sredstvima

U zbirnom Izveštaju Evropske Komisije o socijalnim preduzećima i socijalnom preduzetništvu na nivou EU kao i u Izveštaju za Srbiju (Social Enterprises and their Ecosystem in Europe, Serbia) navedeno je da finansijske institucije u Srbiji ne nude povoljne kredite, a da je podrška javnog sektora nedovoljna i teško dostupna, te strani donatori i dalje imaju veliku ulogu u pružanju finansijske podrške socijalnim preduzećima. Socijalna preduzeća se u Srbiji razvijaju autonomno i sporo, uglavnom van systemske podrške, u velikoj meri oslanjajući se na uspostavljanje mreža koje su se pokazale važnim za njihovu socijalnu i finansijsku održivost.⁶

Shodno navedenom, finansijski instrumenti dostupni pojedinim kategorijama socijalnih preduzeća kreirani su u skladu sa podrškom EU fondova.

a) Evropski investicioni fond (EIF) i svih sedam banaka članica Erste Grupe potpisali su Sporazum o obezbeđivanju garancija za socijalno preduzetništvo čiji je cilj finansiranje soci-

jalnih organizacija u sklopu Programa EU za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI). Ovaj sporazum o finansiranju omogućen je od strane Evropskog fonda za strateške investicije (EFSI) u okviru Investicionog plana za Evropu, a potpisan je 2018.godine. Sporazum o garancijama omogućava mreži lokalnih banaka Erste Grupe da obezbede ukupno 50 miliona EUR kredita za više od 500 socijalnih preduzeća i neprofitnih organizacija tokom narednih pet godina u Austriji, Srbiji, Hrvatskoj, Češkoj Republici, Mađarskoj, Rumuniji i Slovačkoj.

Prema kriterijumima Erste banke za učešće u programu finansijske podrške za organizacije civilnog društva i socijalna preduzeća⁷:

- Minimum 2 godine poslovanja
- Ostvaren merljiv uticaj na društvo
- Bez blokade računa poslednjih 12 meseci i uredan kredit biro

Manjkavost ovog instrumenta ogleda se u definisanom minimalnom broju godina poslovanja preduzeća/organizacije (minimum 2 godine poslovanja), odnosno, nisu predviđena finansijska sredstva za nova socijalna preduzeća (početnike u poslovanju).

Pored ERSTE banke i UniCredit banka je kreirala instrument/kredit za projekte sa društvenom odgovornošću.

b) UniCredit banka po Ugovoru o kreditu sa Evropskom investicionom bankom (EIB) i Podrškom Evropske unije iz Inicijative za ekonomsku otpornost (ERI), pruža mogućnosti finansiranja preduzeća posvećenim poboljšanju društvenog uticaja svog poslovanja i stvaranju dugoročnog liderstva, kao i mogućnosti zapošljavanja različitih kategorija žena, mladih i segmenata stanovništva koji se suočavaju sa većim preprekama za ulazak na tržište rada.

⁶ ec.europa.eu

⁷ www.erstebank.rs

Kreditni sa minimalnim rokom dospeća od 2 godine (stvarni rok kredita zavisi od tehničko-ekonomskog trajanja finansiranog projekta) i može se koristiti za finansiranje projekata i investicija sa maksimalnom vrednošću od 25 miliona evra. Svaki kredit će se finansirati sa 50% iz sredstava EIB i 50% iz sredstava koje obezbeđuje Banka ⁸.

Korisnici mogu biti:

- Mikro, mala i srednja preduzeća (po EU definiciji) sa manje od 250 zaposlenih („MSP“) i EUR 50 miliona godišnjih prihoda ili EUR 43 miliona vrednosti imovine u trenutku podnošenja zahteva za kredit;
- Preduzeća srednje tržišne kapitalizacije (po EU definiciji) sa minimalnim brojem zaposlenih od 250, a maksimalnim 3000 („Mid Cap“) u trenutku podnošenja zahteva za kredit

Manjkavost ovog instrumenta ogleda se najpre u pogledu pravne forme korisnika koji mogu da apliciraju za ovaj kredit. Ovim kriterijumom obuhvaćena su samo socijalna preduzeća koja su osnovana kao doo i koja zapošljavaju osobe iz marginalizovanih grupa stanovništva. Zakonom je predviđeno da ne postoji ograničenje u pravnoj formi ukoliko subjekt zadovolji kriterijume definisane Zakonom a zapošljavanje osoba iz marginalizovanih grupa stanovništva je jedan od društvenih ciljeva koje socijalno preduzeće može da ostvaruje.

Preporuka finansijskim institucijama:

- Kreirati finansijske instrumente po meri socijalnih preduzeća
- Definirati kriterijume za korisnike kredita u skladu sa kriterijumima definisanim Zakonom
- Obezbediti podršku socijalnim preduzećima u pripremi tražene dokumentacije ostvarivanjem saradnje sa poslovnim asocijacijama u Srbiji (PKS)
- Obezbediti mentoring podršku socijalnim preduzećima nakon dobijanja finansijskih sredstava
- Saradnja sa donosiocima odluka na nacionalnom nivou u cilju uspostavljanja garantnog mehanizma uz finansijski instrument za rizičnije kategorije klijenata odnosno socijalna preduzeća

⁸ www.unicreditbank.rs

3. Inicijative za unapređenje ekonomskog okruženja za socijalna preduzeća i preporuke

U cilju podrške implementaciji Zakona i kreiranju Programa za razvoj socijalnog preduzetništva, predloženo je 8 inicijativa:

- I. Podizanje svesti komisije za procenu radne sposobnosti koja sarađuje sa Nacionalnom službom za zapošljavanje (NSZ). Komisija je organ veštačenja republičkog fonda PIO ⁹, koji čine: lekar veštak RF PIO, specijalista medicine rada, psiholog i stručni radnik NSZ. Komisijina procena radne sposobnosti ima presudnu ulogu na budućnost osoba sa invaliditetom (OSI). Zbog toga je važno da komisija deluje interdisciplinarno, kao i da se uvaži šta osoba ume, želi da radi, a ne isključivo po medicinskom modelu. Na ovaj način doprineli bi i kreiranju baze OSI u NSZ, odnosno, olakšali bi tradicionalnim kompanijama zapošljavanje osoba sa invaliditetom određenog profila, evidentirane/registrovane u bazi NSZ
- II. Uvođenje/unapređenje nomenklature zanimanja za subjekte socijalnog preduzetništva gde bi se istakla potreba za prilagođavanjem uslova radnog mesta i bavljenje samo jednim segmentom procesa rada za koji može da se osposobi osoba sa posebnim potrebama. Takođe, bilo bi poželjno da radno vreme bude kraće i fleksibilno.
- III. Zapošljavanje uz podršku (uloga radnog trenera poistovećena sa ulogom pratioca) - Opredeliti sredstva u budžetu za finansiranje „pratnje“ osobama sa posebnim potrebama kako bi subjekti koji steknu status socijalnog preduzetništva bili više fokusirani na obavljanje jedne ili više oblasti poslovanja u cilju ostvarenja društvene uloge i opstanku na tržištu
- IV. Kako bi svi subjekti socijalnog preduzetništva bili zakonski prepoznati kao izuzeci na koje se mogu primenjivati rezervisane javne nabavke, a ne samo oni čiji je osnovni cilj društvena i profesionalna integracija lica u nepovoljnom položaju, potrebno je izmeniti član

⁹ www.paragraf.rs

37 Zakona o javnim nabavkama i propisati da naručilac može u sistem javnih nabavki da uključi sve subjekte socijalnog preduzetništva, bez obzira na osnov po kome su registrovali taj status.

- V. Uvođenje kolektivnog žiga/robne marke (labeling) za robe i usluge subjekata socijalnog preduzetništva u cilju veće vidljivosti i dostupnosti na tržištu
- VI. Olakšice za zapošljavanje osoba u preduzećima/organizacijama koje su stekle status socijalnog preduzetništva (za sve koji nisu obuhvaćeni postojećim propisima/olakšicama)
- VII. Smanjenje poreza i doprinosa za zaposlene u preduzećima/organizacijama koje su stekle status socijalnog preduzetništva (za sve koji nisu obuhvaćeni postojećim propisima za oslobađanje od poreza i doprinosa)
- VIII. Oslobađanje od poreza na deo dobiti koja se raspodeljuje/reinvestira/prosleđuje drugom subjektu socijalnog preduzetništva

Upitnikom su obuhvaćene inicijative, a anketirani upitani koje inicijative bi najviše doprinele unapređenju ekonomskog okruženja, odnosno, olakšale njihovo poslovanje.

Slika 10. Pregled inicijativa za unapređenje sektora socijalnog preduzetništva

Više od polovine anketiranih se izjasnilo da je svaka inicijativa značajna te bi da je bilo moguće, glasali za svaku od pomenutih inicijativa. Ipak, devet anketiranih (50%) se opredelilo za inicijativu pod rimskim brojem VII, za inicijative pod rimskim brojevima V i VI se opredelilo po 8 anketiranih (44.4%), dok se za inicijative pod rimskim brojevima I i VIII opredelilo po 6 anketiranih (33.3%).

Sprovođenje Zakona zavisi od političke volje i podrške donosioca odluka, kao i od operativnosti različitih aktera koji svojim aktivnostima i angažovanjem doprinose unapređenju socijalnog preduzetništva u Srbiji.

Donosioci odluka/kreatori javnih politika - Bitno je napomenuti da je primena Zakona uslovljena izmenama drugih akata koji direktno utiču na razvoj socijalnog preduzetništva, a koji su pod ingerencijom Ministarstva privrede, Ministarstva finansija, Ministarstva zaštite životne sredine, Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva turizma i omladine, Kabineta ministra bez portfelja zaduženog za ravnomerni regionalni razvoj i dr. Shodno tome, multisektorska saradnja na inicijativama poslovnih asocijacija i predstavnika civilnog sektora je neizbežna.

Privredna komora Srbije

Značaj socijalnog preduzetništva ogleda se i u ublažavanju posledica ekonomske krize i sveopšteg ekonomskog razvoja. Aktuelna situacija uzrokovana pandemijom, ratom u Ukrajini i energetsom krizom, ne samo u Srbiji već i u zemljama EU, povećava interesovanje ljudi za novim oblicima organizovanja, posebno usled potrebe za rešavanjem problema nastalih u procesu tranzicije i kao posledica krize. Promocija alternativne ekonomije predstavlja dobar način pružanja podrške evropskim integracijama u čemu glavnu ulogu imaju socijalna preduzeća i poslovne organizacije koje rade na unapređenju sektora socijalnog preduzetništva. Ukoliko se želi objektivno proceniti značaj socijalnih preduzeća, nužno je ovaj segment ekonomije jasno izdvojiti iz šireg polja socijalne ekonomije u kojem se mogu naći različite forme humanitarnih i socijalno odgovornih aktivnosti. U skladu sa time poželjno je najpre mapirati potencijalni sektor socijalnog preduzetništva, odnosno, socijalna preduzeća u skladu sa Metodologijom koju je kreirala PKS¹⁰. Mapiranje socijalnih preduzeća omogućiće da se preciznije identifikuju socijalna preduzeća, izrade baze podataka, ali i definišu potrebe socijalnih preduzeća, uključujući:

- veličinu sektora socijalnih preduzeća i njihovu regionalnu rasprostranjenost
- strukturu po granama delatnosti, odnosno identifikaciji tržišta
- kapacitete zapošljavanja
- izvore prihoda i ekonomsku održivost
- upravljanje ljudskim resursima i odlučivanje
- ekonomski i socijalni impact socijalnih preduzeća
- socijalno povezivanje i interakcije socijalnih preduzeća sa institucijama i donatorima koji rade na unapređenju konkurentnosti socijalnog preduzetništva na nacionalnom i regionalnom nivou i dr

¹⁰ www.paragraf.rs

U skladu sa navadenim, da bi se unapredio sektor socijalnog preduzetništva, preporuke su:

- Mapiranje socijalnih preduzeća, budućih subjekata socijalnog preduzetništva
- Definisanje makro ekonomskih pokazatelja odnosno indikatora za merenje šireg uticaja i doprinosa sektora socijalnog preduzetništva ekonomskom razvoju zemlje na nacionalnom nivou
- Sprovođenje redovnog istraživanja o stanju socijalnog preduzetništva za potrebe izrade javnih politika i programa podrške (poslednje istraživanje rađeno 2012. godine)
- Veća uključenost privatnog sektora u podršku socijalnim preduzećima – mentorski rad
- Veća uključenost lokalnih samouprava u kreiranju programa podrške za socijalna preduzeća na lokalnu
- Multisektorska saradnja više ministarstava/institucija/organizacija u cilju realizovanja inicijativa:
 - Smanjenje poreza i doprinosa za zaposlene u preduzećima/organizacijama koje su stekle status socijalnog preduzetništva (za sve koji nisu obuhvaćeni postojećim propisima za oslobađanje od poreza i doprinosa)
 - Uvođenje kolektivnog žiga/robne marke (labeling) za robe i usluge subjekata socijalnog preduzetništva u cilju veće vidljivosti i dostupnosti na tržištu
 - Olakšice za zapošljavanje osoba u preduzećima/organizacijama koje su stekle status socijalnog preduzetništva (za sve koji nisu obuhvaćeni postojećim propisima/olakšicama)
 - Podizanje svesti veštaka, koji sarađuju sa Nacionalnom službom za zapošljavanje (NSZ), o uticaju koji njihova odluka o stepenu invalidnosti, isključivo na osnovu medicinskih dokumenata, ima na budućnost osoba sa invaliditetom (OSI).

CENTAR ZA PROGRAME
PODRŠKE PRIVREDI
I MIKRO, MALIM I SREDNJIM
PRIVREDNIM DRUŠTVIMA
msp@pks.rs

Septembar 2023.